ارزیابی مکانیسم ارزشیابی در تأثیرگذاری سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیّت تحصیلی

حیدر جانعلیزاده چوب‌بستی[۱]، غلامرضا خوش‌فر[۲]، مهدی سپهر[۳]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۶/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۲/۳۰

چکیده

اگر چه داده‌های تجربی فراوانی گزاره‌ی تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده بر موفقیت تحصیلی را تأیید کرده است، درباره‌ی مکانیسم تأثیرگذاری آن اختلاف نظر وجود دارد. هدف اصلی این پژوهش بررسی و ارزیابی مکانیسم کیفیت ارزشیابی دروس در مطالعه‌ی تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیّت تحصیلی است. مطالعه‌ی تجربی با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است. کلیه‌ی دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی و متوسطه‌ی شهرستان جوین در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۹۰ جامعه‌ی آماری مورد مطالعه را تشکیل می‌دهند. حجم نهایی نمونه‌ی تحقیق شامل ۳۶۹ نفر است که با روش نمونه گیری طبقه‌ای نسبی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان می-دهد که سرمایه‌ی فرهنگی خانواده سهم قابل ملاحظه‌ای در موفقیت تحصیلی فرزندان دارد. این درحالی است که یافته‌های این مطالعه، حمایت زیادی از مکانیسم کیفیت ارزشیابی دروس در موفقیت تحصیلی فرزندان نمی‌نماید.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌ی فرهنگی، موفقیت تحصیلی، مکانیسم ارزشیابی.

مقدمه

استدلال بوردیو درباره‌ی فرهنگ و در نظر گرفتن آن به عنوان منبع و سرمایه ای که قابل انحصار و انتقال در میان نسل‌ها است و نقش مهمی در دسترسی به پاداش‌های کمیاب ایفا می-کند (لاریو و وینینگر[۴]، ۲۰۰۳: ۵۶۷) محرک تلاش‌های تجربی و نظری متعددی برای توضیح نابرابری‌های اجتماعی مختلف بوده است.

۱- دانشیار گروه علوم‌اجتماعی دانشگاه مازندران (نویسنده مسؤول) hjc@umz.ac.ir

۲- استادیار گروه علوم‌اجتماعی دانشگاه گلستان

۳- دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه مازندران

4 - Lareau & Weininger

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

جامعه‌شناسی، خاصه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، بیش از سایر رشته‌ها و حوزه‌ها پذیرای این مفهوم در قلمرو پژوهش‌های تجربی بوده است. نقش برخورداری از سرمایه‌ی فرهنگی در بهره‌مندی بیش‌تر از فرایند تحصیل، از جمله موضوعاتی بوده است که بسیاری از پژوهش‌های تجربی در سراسر جهان به آن پرداخته‌اند. بیش‌تر این تحقیقات تجربی بر ارتباط میان پیشینه‌ی اجتماعی، مشارکت فرهنگی و موفقیت تحصیلی متمرکز شده است. این مطالعات را می‌توان به دو گروه عمده تقسیم کرد: ۱) مطالعاتی که بر تأثیر منابع فرهنگی خانواده و عادت‌های فرهنگی (شبکه‌ای از مقیاس‌های استاندارد پیشینه‌ی اجتماعی) بر موفقیت تحصیلی تأکید دارند (مانند دی گرف[1] (۱۹۸۶و۱۹۸۹) در هلند، دی گرف (۱۹۸۸) در آلمان، گانزبوم[2] و همکاران (۱۹۹۰) و رابرت[3] (۱۹۹۲) در مجارستان، تیچ من[4] (۱۹۸۷) در آمـریکا. ۲) مطالعاتی که بر فعالیت‌ها و اولویت‌های فرهنگی خود دانش‌آموزان تأکید دارند، مانند سرمایه‌ی فرهنگی را با مقیاس‌های نگرش، مشارکت و اطلاعات افراد درباره‌ی فعالیت‌های مختلف فرهنگی پایگاه بالا سنجیدند، مانند مطالعه‌ی دیمجیو (۱۹۸۲) و دیمجیو و مهر[5] (۱۹۸۵) در آمریکا، رُیی[6] (۱۹۸۳) در سوئد، بوگازوک[7] و همکارانش (۱۹۹۰) در چکسلواکی و و مجارستان، آمارل[8] (۱۹۹۱) در برزیل، کاتسیلیس و رابینسون[9] (۱۹۹۰) در یونان و لامب[10] (۱۹۸۹) در استرالیا.

تحقیقات تجربی با توجه به تعاریف متعدد و متفاوت خود از مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی، مکانیسم‌های تأثیرگذاری و نتایج متفاوتی از تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان ارائه می‌کند (جانعلیزاده چوب بستی و همکاران، ۱۳۹۰، ۸۷). در میان تحقیقات تجربی انجام شده، نتایج پژوهشی که پل دیمجیو در سال ۱۹۸۲ با عنوان «سرمایه‌ی

1 - De Graff
2 - Ganzeboom
3 - Robert
4 - Teachman
5 - Di Maggio & Mohr
6 - Roe
7 - Boguszak
8 - Amaral
9 - Katsillis & Rubinson
10 - Lamb

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

فرهنگی و موفقیت‌های مدرسه‌ای: تأثیر مشارکت در فرهنگ پایگاهی بر نمرات دانش‌آموزان دبیرستان‌های ایالات متحده آمریکا»[1] انجام داد، او را به عنوان یکی از مفسران اصلی نظریه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی بوردیو معرفی کرد.

او در این پژوهش ضمن تاکید بر تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، نتایج و یافته‌های قابل توجهی را به پژوهشگران معرفی می‌کند. از جمله‌ی این نتایج می‌توان به تأثیر بیش‌تر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده در قالب مدل بازتولید فرهنگی بر نمرات دروسی اشاره کرد که معیار دقیق و عینی در سنجش آن‌ها وجود ندارد.

دیمجیو در پژوهش خود، تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی را بر نمرات دروسی مانند زبان انگلیسی، تاریخ، مطالعات اجتماعی و ریاضی مورد بررسی قرار داده است. نتایج پژوهش او نشان می‌دهد که سرمایه‌ی فرهنگی والدین بیش‌تر در موضوعات درسی وجود دارد که ارزیابی‌های استاندارد و عینی از آن‌ها وجود ندارد و کارگزاران آموزشی با توجه به شناختی که از پیشینه‌ی خانوادگی دانش‌آموزان دارند اقدام به ارزیابی آن‌ها در این‌گونه دروس می‌کنند. پایه‌ی این فرضیه‌ی دیمجیو متّکی بر این یافته بود که تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی بر نمرات دروسی مانند تاریخ و مطالعات اجتماعی و زبان انگلیسی بیش‌تر از تأثیرآن بر نمرات درس ریاضی بود.

آیا تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی والدین بر موفقیت تحصیلی فرزندان، از طریق مکانیسم تأثیرگذاری بر تصویر ذهنی کارگزاران آموزشی است؟ و آیا تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی والدین بر نمرات دروسی که ارزیابی دقیقی از آن‌ها به عمل نمی‌آید بیش‌تر از نمرات دروسی است که معیارهای دقیق و عینی دارند؟ در این پژوهش این پرسش‌ها به صورت مستقل مورد مطالعه قرار می‌گیرند.

مبانی نظری تحقیق

بوردیو و سرمایه‌ی فرهنگی

بوردیو مفهوم سرمایه را فراتر از مفهوم اقتصادی یا مادی به کار برده و گستره‌ی معنایی

1- Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School Students

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

وسیع‌تری به آن بخشیده است. بوردیو سه نوع عمده‌ی سرمایه را معرفی می کند که می‌تواند موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد؛ نخست، سرمایه‌ی اقتصادی که شامل دستمزد یا دیگر انواع دارایی‌های مادی مانند حجم سرمایه و دارایی می‌شود. این شکل از سرمایه می‌تواند هم به صورت سرمایه گذاری مستقیم مانند پرداخت شهریه آموزشی و ثبت نام در نهادهای آموزشی معتبر و هم به صورت غیر مستقیم در قالب کمک مالی به فرزندان در ارتقای عملکرد تحصیلی آنان نقش داشته باشد. دوم، سرمایه‌ی اجتماعی است که به عنوان فضای کلی[1] و کیفیت شبکه ها و ارتباطاتی که افراد برای ارتقای منافع خود از آنان استفاده می‌کنند، تعریف شده است. سرمایه‌ی اجتماعی نیز می‌تواند به صورت مستقیم در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در برخی آموزش‌ها (مثلاً در رشته‌های فنی) که دانش آموزان برای تکمیل موفقیت خود به موقعیت‌های کارآموزی نیاز دارند، دارای اهمیت باشد. خانواده‌ها ممکن است دارای روابطی باشند که بتواند رسیدن به این موقعیت ها را تسهیل کند (جی گ و هولم[2]، ۲۰۰۷ :۷۲۱). سوم، سرمایه‌ی فرهنگی است که شامل آموزش و دانش، ذائقه ها[3] و ترجیهات[4] والدین و اطلاعات خاص[5] آنان از سیستم آموزشی (همان، ۷۲۳)، تحصیلات رسمی (دیمجیو، ۱۹۸۲)، مدیریت تعامل نهادی (لاریو و وینینگر، ۲۰۰۳، ۵۹۷)، تعاملات فرهنگی فضای خانواده (ترامونت و ویلیامز[6]، ۲۰۰۹ ، ٤) است. این شکل از سرمایه، ممکن است موفقیت تحصیلی فرزندان را به علت فعالیت‌های محیط خانواده که هم‌چون یک آزمایشگاه یادگیری برای توسعه‌ی اولویت های آموزشی، شناخت رموز هنجاری نظام آموزشی و مهارت های شناختی است، تحت تأثیر قرار دهد.

در نظریه‌ی بوردیو دانش آموزانی که با آورده‌های بیش‌تر و بهتری از سرمایه‌ی فرهنگی وارد نظام آموزشی می‌شوند- دانش آموزان متعلق به خانواده هایی که دارای مهارت ها و ترجیحات فرهنگ غالب هستند- بهتر می‌توانند قواعد پنهان بازی را کشف کنند و مهارت ها و

1- Total extent
2- Jaege and Holm
3- Tastes
4 - Preferences
5- Know-how
6- Tramont & Willms

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

اولویت هایی را که از طرف مدرسه مهم تلقی می‌شود، بپذیرند و بهتر می‌توانند مسیر خود را تا بالاترین سطوح تحصیلی ادامه دهند. بنابراین، نابرابری‌های اجتماعی مانند تفاوت‌های اولیه‌ی افراد در سرمایه‌ی فرهنگی به صورت مدارک تحصیلی استمرار می‌یابد (آشافنبورگ و ماس، ۱۹۷۷: ۵۷۳). آشنایی با فرهنگ والا یا مشروع ـ که فقط در خانواده کسب می‌شود ـــ امکانات، مهارت‌ها، ذائقه و روشی فراهم می‌کند که در دنیای تحصیل بسیار ارزشمند است. در نظریه‌ی بوردیو کارکرد واقعی مدرسه انتقال دانش نیست، بلکه حفظ و باز تولید نظام موجودِ نابرابری‌های اجتماعی است و این از طریق دارایی‌های فرهنگی یا سرمایه‌ی فرهنگی که نشانه-ی مطمئن پیشینه اجتماعی ممتاز است، صورت می‌گیرد. بوردیو بر این باور است که این دارایی‌ها، بیش‌تر یا به طور خاص در دسترس کودکان طبقات بالا است. انگیزه های متنوعی پشت این فرض قرار دارد؛ نخست این‌که، اعضای این طبقات میزان قابل توجهی از دارایی‌های فرهنگی را به تصرف خود در می‌آورند و آشنایی فرزندان آنان با این ارزش‌ها مسأله دشواری نیست. دوم این‌که، تفویض و کسب سرمایه‌ی فرهنگی نیازمند میزان قابل توجهی دارایی مادی است و این دارایی‌ها برای خانواده‌های طبقات بالا قابل دسترس‌تر است. علاوه براین، انتقال سرمایه‌ی فرهنگی به فرزندان، یک فعالیت زمان‌بر است– بر اساس نظریه‌ی بوردیو – و طبقات بالا زمان بیش‌تری را به این امر اختصاص می‌دهند. در نهایت، سرمایه‌گذاری در سرمایه فرهنگی یک فرایند مخاطره‌انگیز است و افراد با تحصیلات بالا در ارزیابی و بررسی این ریسک مهارت بیش‌تری دارند (بلاسکو، ۲۰۰۳).

روش پژوهش، جامعه‌ی آماری و حجم نمونه

با توجه به شیوه‌ی گردآوری داده‌ها و روش تحلیل آن‌ها، این پژوهش از نظر روش ترکیبی از پژوهش‌های پیمایشی و اسنادی است. در این پژوهش، برای سنجش متغیّر مستقل (سرمایه‌ی فرهنگی والدین) پرسش‌نامه‌ای ساخته شد و به صورت مصاحبه‌ی ساخت‌یافته، داده‌ها جمع-آوری شد. متغیّر وابسته‌ی تحقیق یعنی موفقیت تحصیلی نیز از نمرات کارنامه‌ی تحصیلی سالانه‌ی دانش‌آموزان در سال تحصیلی ۱۳۸۸–۱۳۸۹ استخراج شد. جامعه‌ی آماری این تحقیق شامل دانش‌آموزان و والدین آنان در دوره‌های متوسطه و راهنمایی شهرستان جوین در سال تحصیلی ۸۸–۸۹ است. حجم جامعه‌ی آماری (تعداد دانش‌آموزان) ۵۲۵۳ نفر است که در ۲۰

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

مدرسه‌ی شهری و ۵۲ مدرسه‌ی روستایی و در ۲۸٦ کلاس درس مشغول تحصیل بودند. حجم برآورد شده برای این تحقیق با فرمول معروف به کوکران ۳۵۸ نفر بود. با توجه به این‌که شیوه گردآوری بخشی از اطلاعات در این پژوهش مصاحبه‌ی حضوری با والدین دانش‌آموزان بود، به علت احتمال عدم مشارکت والدین در این پژوهش و بالا بودن میزان آنان تعداد نمونه‌ی تحقیق ٤۰۰ نفر در نظر گرفته شد؛ اما در نهایت حجم نهایی نمونه که مورد مطالعه قرار گرفتند مشتمل بر ۳٦۹ نفر گردید. برای انتخاب نمونه‌ی تحقیق، با در نظرگرفتن ویژگی‌های جنسیت، محل تحصیل (شهر یا روستا) و مقطع تحصیلی به شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای صورت گرفت و سپس برای سنجش سرمایه‌ی فرهنگی خانواده با والدین دانش‌آموزان انتخاب شده، مصاحبه صورت گرفت.

متغیّرهای تحقیق (تعریف نظری و عملیاتی)

سرمایه‌ی فرهنگی

بررسی مطالعات نظری و تجربی حاکی از آن است که تعریف واحدی از مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی ارائه نشده است. با وجود این، می‌توان وجه مشترکی را در این تعریف‌ها یافت. در نظریه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی ابعاد و عناصر فرهنگی می‌تواند به عنوان منابع تسهیل‌کننده برای دسترسی به موقعیت‌ها، امتیازات و پاداش‌های کمیاب و ارزشمند تلقی شود. مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی به چنین منابعی (ذهنی و عینی) اشاره دارد. با رویکردی تلفیقی، سرمایه‌ی فرهنگی شامل «دارایی‌ها، فعالیت‌ها و اطلاعات فرهنگی»، مدارج تحصیلی، منش، انتظارات، تعاملات فرهنگی در عرصه‌ی اجتماعی و نیز گرایش و نگرش عامل اجتماعی به ارزش‌ها و عناصر فرهنگی می‌باشد. با مروری بر مطالعات تجربی صورت گرفته، شاخص‌های مورد استفاده برای سنجش سرمایه فرهنگی عبارتند از:

۱- مدارک تحصیلی، در تقسیم بندی بوردیو از انواع سرمایه‌ی فرهنگی، شکل خاصی از سرمایه‌ی فرهنگی نهادینه شده محسوب می‌شود.

۲- دارایی‌های فرهنگی که در قالب اشیای مادی و کالاهای متعلق به فرهنگ متعالی مانند نوشته‌ها، نقاشی‌ها، مجسمه‌ها، ابزارها و کارهای هنری، آلات موسیقی، کتاب، امکانات لازم برای مطالعه، ابزار و وسایل دقیق و غیره عینیت می‌یابند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

۳- استفاده از کالاهای فرهنگی خاص مانند تماشای نوع خاصی از برنامه‌های تلویزیون، موسیقی خاص، عادت‌های مطالعه که شامل نوع و میزان خواندن کتاب، استفاده از کتابخانه، خواندن روزنامه‌ها و مجلات، اشتراک روزنامه و مجلات، استفاده از اینترنت و هم‌چنین فعالیت‌های فرهنگی مانند خلق هنرهای بصری و فعالیت‌های آشکار از قبیل رفتن به موزه‌ها، تئاترهای زنده، سینما و مشارکت در هنرهای زیبا، مشارکت در فرهنگ رسمی یا آشکار، پیگیری حوادث هنری، مسافرت‌های فرهنگی، شرکت در کلاس‌های فرهنگی و هنری را شامل می‌شود.

٤- دانش فرهنگی غیر رسمی افراد که شامل موارد زیر می‌شود:

١-٤- آشنایی، درک ارزش و دانش تاریخی درباره‌ی عرصه‌های گوناگون فرهنگ و هنر غالب مانند ادبیات، موسیقی، هنر و غیره.

٢-٤- دانش زبان‌شناختی افراد که شامل میزان آشنایی و تکلّم به زبان مسلّط فرهنگی، آشنایی و تکلم به زبان‌های گوناگون، دامنه‌ی واژه‌گان فعّال و غیرفعّال افراد و میزان گستردگی الگوهای زبانی آنان در گفتگوهای روزمره می‌شود.

٣-٤- دانش افراد از نهادها و سازمان‌های رسمی در تعامل و پیگیری منافع خود.

٥- شاخص‌های رابطه‌ای سرمایه‌ی فرهنگی که شامل موارد زیر می‌شود:

١-٥- شاخص‌های مربوط به روابط فرهنگی فضای درون خانواده که نشانه‌ی کیفیّت و کمیّت ارتباطات فرهنگی میان اعضای خانواده با یک‌دیگر است و شامل بحث‌ها و گفتگوهای آنان درباره‌ی مسائل فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و فعالیت‌های آنان می‌شود.

٢-٥- شاخص‌های مربوط به روابط خانواده با فضای اجتماعی که نشانه‌ی کمیّت و کیفیّت مدیریت تعامل با بیرون خانواده به خصوص تعامل نهادی برای تأمین و پیگیری منافع اعضای خانواده می‌شود.

٦- شاخص‌های مربوط به سنجش منش[1] که شامل شاخص‌های تمایلات افراد به استفاده از کالاهای فرهنگی، نگرش و گرایش آنان به فرهنگ و مظاهر آن، تصوّرات افراد از خود و جهان

1- Habitus

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

اجتماعی پیرامون خود و جایگاه آنان در این عرصه و انتظارات شغلی و پایگاهی‌شان می‌شود (جانعلیزاده چوب‌بستی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۳٤).

مکانسیم ارزیابی و موفقیت تحصیلی

استراتژی‌ها، معیارها و مکانیسم‌هایی که از طریق آن، میزان یادگیری دانش‌آموزان در مواد آموزشی مختلف سنجیده می‌شود، به عقیده‌ی برخی از پژوهشگران مشابه و یکسان نیست. در ارزشیابی برخی از دروس شاخص‌ها یا معیارهای سنجش پراکنده و ارزیابی ها نسبتاً ذهنی صورت می‌گیرند و نقش ارزشیابی کننده بیش‌تر است. در مقابل برخی از دروس از جمله ریاضیات نیازمند کسب مهارت‌های خاصی در مجموعه‌ی کلاس درس است، و دانش‌آموزان عمدتاً بر اساس پاسخ‌های صحیحی که به مجموعه‌ای از مسائل می‌دهند مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

بسیاری از پژوهشگران مانند ولچ[1] و همکاران او (۱۹۸۰) و دیمجیو (۱۹۸۲) معتقدند موفقیت دانش‌آموزان در نمرات آزمون ریاضیات بسیار بیش‌تر از درس زبان انگلیسی و علوم مدنی متأثر از بهره‌گیری از آموزش‌های مطالب در مدارس است و تأثیر پیشینه‌ی خانوادگی در درس ریاضی کمتر از دروس ذکر شده است. در این پژوهش مانند پیشینه‌ی تجربی از نمرات سالانه‌ی دانش آموزان در دروس ریاضی، زبان فارسی، زبان خارجی (انگلیسی)، تعلیمات دینی و نمره‌ی انضباط موجود در کارنامه‌ی آنان برای سنجش موفقیت تحصیلی و ارزیابی مکانیسم ارزشیابی آن‌ها استفاده شده است.

سایر متغیّرها

علاوه بر سرمایه‌ی فرهنگی و موفقیت تحصیلی به عنوان دو متغیّر اصلی پژوهش، متغیّرهای دیگری نیز در این پژوهش برای کنترل و بررسی اثر آن‌ها مورد توجه بوده‌اند که عبارتند از: سرمایه‌ی اقتصادی که از ترکیب سه متغیّر درآمد، قیمت منزل مسکونی و قیمت وسیله‌ی نقلیه ایجاد شده است، پایگاه اجتماعی- اقتصادی که از ترکیب درآمد، تحصیلات و ارزش منزلتی

1- Welch

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

شغل پدر ایجاد شده است، متغیّرهای زمینه‌ای مانند تعداد فرزندان خانواده، ترتیب تولد دانش‌آموز، جنس دانش‌آموز، دوره و محل تحصیل و غیره.

اعتبار و پایایی ابزار پژوهش

در این پژوهش، پرسش‌نامه‌ای تدوین شد که برخی از گویه‌های آن در تحقیقات تجربی پیشین مورد آزمون قرار گرفته و اعتبار تجربی آن‌ها تایید شده بود. علاوه براین، گویه‌های جدید از سوی کارشناسان و استادان مختلف داوری شد. در نتیجه، گویه‌هایی انتخاب شدند که از وفاق نسبی در میان داوران برخوردار بودند. برای اعتبار پرسش‌نامه پژوهش از اعتبار صوری[1] نیز استفاده شد.[2]

به منظور سنجش پایایی ابزار پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. جدول شماره‌ی(۱) بیان کننده‌ی میزان آلفای کرونباخ در مجموعه گویه‌های خاص است.

جدول شماره‌ی(۱)- پایایی گویه‌ها

متغیّر	پیش آزمون	کل نمونه
تعاملات فرهنگی درون خانواده	۰/۸۷۷	۰ /۸۳۲
تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی)	۰/۸۲۷	۰/۸۲۸
منش	۰ /۹۰۲	۰/۸۶۹

یافته‌های تحقیق

موفقیت تحصیلی

جدول شماره‌ی(۲) بیان‌کننده‌ی وضعیت نمرات دانش‌آموزان نمونه‌ی تحقیق در موضوعات درسی مورد مطالعه است. همان‌گونه که این جدول نشان می‌دهد. درس ریاضی کمترین

1 -Face validity

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

میانگین و بیش‌ترین میزان واریانس و نمره‌ی انضباط، بیش‌ترین میانگین و کمترین واریانس را به خود اختصاص داده است. میانگین و واریانس نمرات دروس مختلف به نوعی بیان کننده‌ی میزان دقت یا عینی بودن ابزار سنجش این دروس است. با توجه به این‌که دغدغه‌ی روز افزون بسیاری از معلمان مسائل انضباطی دانش‌آموزان در کلاس درس است، میانگین **۱۹/۵۳** برای انضباط احتمالاً نشانه‌ی عدم وجود استانداردها و معیارهای خیلی دقیق و مشخص برای سنجش این موضوع آموزشی است. در مقابل میانگین ۱۳/۵۰ برای درس ریاضی همان‌گونه که در پیشینه تحقیق نیز بر آن تأکید می‌شد، احتمالاً نشانه‌ی ارزیابی دقیق و جدی و از طرف دیگر وجود معیارهای عینی سنجش برای این درس است. میانگین و واریانس نمرات سایر دروس نیز در این میان بیان کننده‌ی میزان عینی یا ذهنی بودن و قدرت تمیز مقیاس‌های سنجش آن‌ها نسبت به یک‌دیگر است.

جدول شماره‌ی (۲)- توصیف نمرات دروس مختلف (موفقیت تحصیلی) در نمونه‌ی تحقیق

	ریاضی	زبان انگلیسی	زبان فارسی	تعلیمات دینی	نمره انضباط
میانگین	۱۳/۵۰	۱۵/۱۶	۱۵/۳۱	۱۶/۱۸	۱۹/۵۳
انحراف معیار	۴/۴۱	۳/۹۹	۳/۴۹	۳/۳۹	۰/۶۹
واریانس	۱۹/۴۹	۱۵/۹۲	۱۲/۲۴	۱۱/۵۱	۰/۴۸
کمترین نمره	۳/۷۵	۵/۰۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۱۵/۵۰
بیش‌ترین نمره	۲۰/۰۰	۲۰/۰۰	۲۰/۰۰	۲۰/۰۰	۲۰/۰۰

سرمایه‌ی فرهنگی

تحصیلات والدین

در این پژوهش تحصیلات والدین به عنوان مؤلفه‌ای از متغیّر مستقل، در سطح یک متغیر فاصله‌ای (تعداد سال‌های تحصیل) سنجیده شد. برای آگاهی از وضعیت این متغیّر در میان والدین دانش‌آموزان نمونه تحقیق، میزان تحصیلات والدین و فراوانی آن‌ها در هشت طبقه (بی‌سواد، تحصیلات ابتدایی، تحصیلات راهنمایی، تحصیلات متوسطه، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) در جدول شماره‌ی(۳) خلاصه شده است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

جدول شماره‌ی(۳)- تحصیلات والدین دانش‌آموزان نمونه تحقیق

	بی سواد	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری
تحصیلات پدر	٥٤	۱۱۹	۹۷	٥٤	١٤	٢٤	٦	۱
تحصیلات مادر	۸٥	۱٥۰	٦۱	٥٤	٦	۱۱	۱	۱

دانش والدین از نهاد آموزشی رسمی

جدول شماره‌ی(٤) بیان کننده‌ی نمره‌ی کل یا میزان کلی آگاهی والدین از نهاد آموزشی رسمی در گویه‌های مربوطه در این پژوهش است. نمرات دانش والدین از نهاد آموزشی رسمی حداقل صفر و حداکثر ۱۱ است.

جدول شماره‌ی(٤)- نمره دانش والدین از نهاد آموزشی در نمونه‌ی تحقیق

نمره	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
صفر	۵	۱/۴	۴/۱
۰/۲۵ تا ۲	۳۸	۱۰/۳	۱۱/۷
۲/۲۵ تا ۴	۷۵	۲۰/۳	۳۲
۴/۲۵ تا ۶	۹۴	۲۵/۵	۵۷/۵
۶/۲۵ تا ۸	۵۹	۱۶	۷۳/۴
۸/۲۵ تا ۱۰	۶۶	۱۷/۹	۹۱/۳
۱۰/۲۵ تا ۱۱	۳۲	۸/۷	۱۰۰

تعاملات فرهنگی درون خانواده

جدول شماره‌ی(۵) خلاصه‌ای از توزیع نسبی (درصدی) و فراوانی میزان شاخص رابطه‌ای تعاملات فرهنگی درون خانواده در نمونه تحقیق است.

جدول شماره‌ی (۵) بیان‌کننده‌ی نکات قابل توجهی است. در گویه میزان پاسخ‌گویی به پرسش‌های درسی فرزندان بیش از ٦۰درصد پاسخ‌دهندگان و در سایر گویه‌ها بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان گزینه‌های اصلاً، خیلی کم و کم را پاسخ گفته‌اند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

جدول شماره‌ی (۵)- فراوانی و توزیع نسبی (درصدی) میزان تعاملات فرهنگی در خانه

گویه ها	توزیع	اصلا	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
میزان پاسخگویی به پرسش‌های درسی فرزند	فراوانی	۶۱	۷۲	۹۲	۱۰۵	۳۹
	درصد	۱۶/۵	۱۹/۵	۲۴/۹	۲۸/۵	۱۰/۶
صحبت درباره‌ی مسائل مختلف جامعه	فراوانی	۱۶	۴۸	۱۰۰	۱۵۳	۵۲
	درصد	۴/۳	۱۳	۲۷/۱	۴۱/۵	۱۴/۱
صحبت درباره‌ی معلمان و شیوه‌ی تدریس آنان	فراوانی	۲۷	۷۰	۱۰۴	۱۲۰	۴۸
	درصد	۷/۳	۱۹	۲۸/۲	۳۲/۵	۱۳
گفتگو از اهمیت یک کتاب یا درس خاص	فراوانی	۵۹	۶۲	۷۹	۱۲۲	۴۷
	درصد	۱۶	۱۶/۸	۲۱/۴	۳۳/۱	۱۲/۷
گفتگوی فرزندان با والدین درباره‌ی وقایع مدرسه	فراوانی	۲۴	۶۹	۹۲	۱۱۸	۶۶
	درصد	۶/۵	۱۸/۷	۲۴/۹	۳۲	۱۷/۹
گفتگو درباره‌ی دوستان فرزند	فراوانی	۴۳	۸۲	۹۶	۱۰۳	۴۵
	درصد	۱۱/۷	۲۲/۲	۲۶	۲۷/۹	۱۲/۲

جدول شماره ی (٦)- فراوانی و توزیع نسبی (درصدی) میزان تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی)

گویه ها		اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
میزان پیگیری ثبت نام فرزندان	فراوانی	۷۳	۶۲	۷۸	۱۰۴	۵۲
	درصد	۱۹/۸	۱۶/۸	۲۱/۱	۲۸/۲	۱۴/۱
میزان مشورت با مشاور یا کارشناس	فراوانی	۱۷۹	۵۴	۸۴	۴۳	۹
	درصد	۴۸/۵	۱۴/۶	۲۲/۸	۱۱/۷	۲/۴
میزان پیگیری وضعیت تحصیلی از طریق حضور در مدرسه	فراوانی	۳۳	۷۵	۱۱۶	۹۴	۵۱
	درصد	۸/۹	۲۰/۳	۳۱/۴	۲۵/۵	۱۳/۸
میزان پیگیری وضعیت تحصیلی از طریق تماس تلفنی	فراوانی	۹۲	۷۵	۱۲۰	۵۶	۲۶
	درصد	۲۴/۹	۲۰/۳	۳۲/۵	۱۵/۲	۷
میزان حضور در جلسات انجمن اولیا و مربیان	فراوانی	۷۵	۵۷	۶۷	۷۸	۹۲
	درصد	۲۰/۳	۱۵/۴	۱۸/۲	۲۱/۱	۲۴/۹

تعاملات فرهنگیِ اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی)

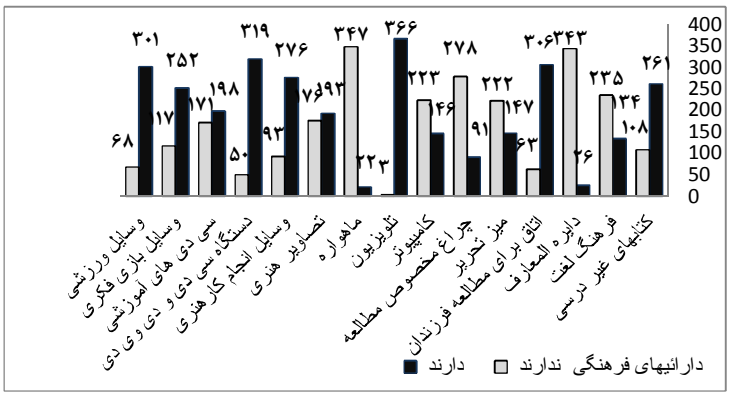
جدول شماره‌ی(۷) خلاصه‌ای از توزیع نسبی (درصدی) میزان شاخص رابطه‌ایِ تعاملات فرهنگی اجتماعی یا مدیریت تعاملی نهادی در خانواده‌های نمونه‌ی تحقیق است. این شاخص که همبستگی و ارتباط معنادار زیادی با دانش والدین از نهاد آموزشی دارد (ضریب همبستگی:

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

۰/٦٤٠)، نشان‌دهنده‌ی احساس صلاحیت و شایستگی والدین برای پیگیری حقوق خود و وابستگانشان در جامعه و شیوه‌ی تفکر آنان برای پیگیری و کنترل و یا نظارت بر رفتار فرزندان است.

دارایی‌های فرهنگی خانواده

این شاخص از سرمایه‌ی فرهنگی از معدود شاخص‌هایی است که در بسیاری از تحقیقات تجربی اختلاف نظر چندانی درباره‌ی آن وجود ندارد. بعد از گردآوری اطلاعات و انجام آزمون اولیه و تحلیل پاسخ‌های پاسخ‌گویان تعدادی از کالاهای فرهنگی مانند تلویزیون و دستگاه پخش موسیقی به دلیل عمومیت داشتن و ماهواره به دلیل عدم عمومیت در جامعه‌ی آماری مورد بحث از تحلیل حذف گردید. نمودار شماره(۱) خلاصه‌ای از وضعیت این شاخصِ سرمایه فرهنگی در نمونه‌ی تحقیق می باشد.

نمودار شماره‌ی (۱)- وضعیت دارایی های فرهنگی در نمونه‌ی تحقیق

۱- مصرف و فعالیت‌های فرهنگی خانواده

به دلیل این‌که این شاخص از ترکیب فعالیت‌هایی ساخته می‌شود که دارای واحدهای سنجش متفاوتی هستند، برای ترکیب این گویه‌ها و تحلیل‌های بعدی درباره آن‌ها از نمرات استاندارد شده‌ی مربوط به آن‌ها استفاده می‌شود. جدول شماره‌ی(۷) تلخیصی از میانگین گویه‌های سازنده‌ی این شاخص بر اساس واحد سنجش خاص خود در نمونه تحقیق و طبقات مختلف آن است.

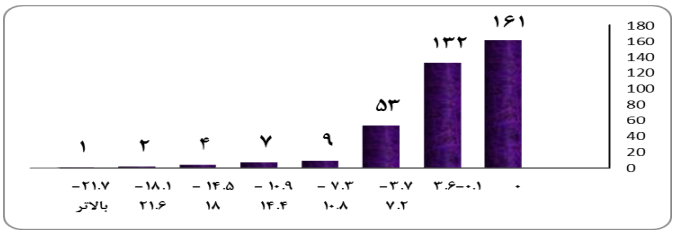
[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

جدول شماره‌ی (۷)- **مصرف و فعالیت‌های فرهنگی خانواده**

	عکاسی	خرید کتاب	گوش دادن موسیقی	خواندن روزنامه	مطالعه کتاب	خواندن مجله	تماشای تلویزیون	گوش دادن رادیو	استفاده از ماهواره	بازدید از نمایشگاه
واحد سنجش	تعداد	تعداد	ساعت	ساعت	ساعت	ساعت	ساعت	ساعت	ساعت	تعداد
بازه‌ی زمانی	سال	سال	هفته	هفته	هفته	هفته	روز	روز	روز	۵ سال قبل
میانگین	۳/۴	۳/۳۲	۱/۶۴	۰/۶۵	۰/۹۶	۰/۴۴	۳/۰۹	۰/۴۰	۰/۰۹	۱/۶۴
انحراف معیار	۳/۸	۴/۷۷	۱/۹۰	۱/۲۶	۲/۱۵	۰/۸۷	۱/۴۳	۰/۸۸	۰/۵۱	۲/۲۳
واریانس	۱۴/۴۸	۲۲/۷۶	۳/۶۲	۱/۶۰	۴/۶۴	۰/۷۷	۲/۰۵	۰/۷۸	۰/۲۶	۴/۹۸

۲- رفتار مطالعاتی والدین

این شاخص زیر مجموعه‌ای از شاخص فعالیت‌ها و مصرف فرهنگی خانواده است. به دلیل تأکید پژوهش‌های متعدد، این شاخص با ترکیب سه گویه‌ی میزان مطالعه‌ی کتاب، روزنامه و مجلات در طول یک هفته به صورت مستقل هم مورد مطالعه قرار گرفت. برای تلخیص داده‌ها، این شاخص در هشت طبقه به صورت ترتیبی طبقه‌بندی شده و در نمودار شماره‌ی(۲) آمده است.

نمودار شماره‌ی (۲)- رفتار مطالعاتی در نمونه

نمودار شماره‌ی (۲) بیان کننده‌ی آن است که حدود ٤٤ درصد والدین یا ١٦١ نفر آن‌ها هیچ‌گونه مطالعه‌ای ندارند، ۳۵ درصد یا ۱۳۲ نفر آن‌ها در گزارش خود از میزان مطالعه‌ی کتاب، روزنامه و مجله در طبقه‌ی ۰/۱ تا ۳/٦ ساعت در طول یک هفته قرار دارند و ۲۰ درصد

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

آن‌ها در طبقات دیگر قرار می‌گیرند.

جدول شماره‌ی (۸)- دانش فرهنگی خانواده

طبقاتِ نمرات	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
۰ – ۲/۲	۹۰	۲۴/۴	۲۴/۴	۲۴/۴
۲/۲۱– ۴/۴	۹۰	۲۴/۴	۲۴/۴	۴۸/۸
۴/۴۱– ۶/۶۱	۹۴	۲۵/۵	۲۵/۵	۷۴/۳
۶/۶۲– ۸/۸۲	۶۳	۱۷/۱	۱۷/۱	۹۱/۳
۸/۸۳– ۱۱	۳۲	۸/۷	۸/۷	۱۰۰

۳- دانش فرهنگی غیررسمی والدین

نمرات پاسخ‌گویان از پرسش‌های دانش فرهنگی (یازده گویه که شامل سؤالاتی درباره‌ی آشنایی با الفبای زبان فارسی، مشاهیر، اشعار و فرهنگ لغت‌های زبان و ادبیات فارسی، زبان مکالمه و میزان آشنایی با زبان‌های مختلف، رایانه و پدیده‌های فرهنگی مانند نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران می‌شود) در پنج طبقه، گروه‌بندی شده و در جدول شماره‌ی (۸) خلاصه شده است.

٤- تکلّم به زبان فرهنگی مسلط

تکلّم به زبان رسمی آموزشی در خانواده یکی از شاخص‌هایی است که در برخی تحقیقات تجربی به عنوان شاخص مهمی از سرمایه‌ی فرهنگی مورد تأکید قرار گرفته است. نتایج نشان دهنده‌ی آن است که زبان مکالمه ۱۹۵ نفر از پاسخ‌گویان یا تقریباً ۵۳ درصد افراد در خانواده زبان فارسی است و ۱۷٤ نفر یا ٤۷ درصد آن‌ها به زبانی غیر از زبان فارسی در خانواده تکلم می‌کنند.

۵- منش فرهنگی

شاخص منش فرهنگی در تحقیقات مختلف شامل چهار مؤلفه‌ی تمایلات افراد برای استفاده از کالاهای فرهنگی، نگرش آن‌ها به فرهنگ شاخص و رفتارهای متناسب با آن، انتظارات شغلی و پایگاهی و تصورات آنها از خود و جهان اجتماعی‌شان می‌شود. جدول شماره‌ی (۹)

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

خلاصه‌ای از میانگین نمره‌ی افراد نمونه‌ی تحقیق در مؤلفه‌های شاخص منش‌های فرهنگی افراد است.

جدول شماره‌ی (۹)-میانگین نمره‌ی نمونه در مؤلفه‌های منش

مؤلفه‌های شاخص منش	میانگین نمره‌ی نمونه
تمایلات افراد برای استفاده از کالاها یا خدمات فرهنگی	۱۲/۱۰
نگرش و گرایش افراد به فرهنگِ شاخص و رفتارهای متناسب با آن	۱۴/۷۳
انتظارات شغلی و پایگاهی	۱۷/۱۰
تصورات افراد از خود و جهان اجتماعی پیرامونشان	۱۵/۶۵

سرمایه‌ی فرهنگی و موفقیت تحصیلی

کلیه شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی و هم‌چنین برخی دیگر از متغیّرهایی که ذکر شد برای رسیدن به یک مدل تبیین‌کننده در توضیح تغییرات نمرات دروس ریاضی، زبان فارسی، دینی، زبان انگلیسی و انضباط به کار گرفته شد. جدول شماره‌ی(۱۰) حاوی خلاصه‌ی مدل رگرسیون چند متغیّره و هم‌چنین ضرایب تأثیرگذار معنادار این مدل است.

داده‌های این جدول مبیّن آن است که ضریب همبستگی چندگانه (R) برای درس ریاضی ۰/٦٦۰، زبان فارسی ۰/٦۲۳، تعلیمات دینی ۰/٦۰۹، زبان انگلیسی ۰/۵۷۹ و انضباط ۰/۳۲۹ محاسبه شده است، که بیان‌کننده‌ی میزان همبستگی هم‌زمان شاخص‌های موجود در مدل تبیین با نمرات هریک از دروس مورد بحث است. ضریب تعیین (R^2) برای درس ریاضی معادل ۰/٤۳٦، فارسی ۰/۳۸۹، دینی ۰/۳۷۱، زبان انگلیسی ۰/۵۷۹ و انضباط ۰/۳۲۹ محاسبه شده است، که می توان از این اعداد میزان تغییرات نمرات هر یک از دروس را با متغیّرهای موجود در مدل تبیین هریک از آن‌ها را به صورت درصد بیان کرد. نسبت F مشاهده شده مبنی بر آزمون معنی‌داری ضریب تعیین کلیه‌ی دروس در سطوح بسیار بالای آماری معنادار است (sig=۰/۰۰۰).

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

جدول شماره‌ی (۱۰)- مدل رگرسیونی و ضرایب تأثیر مدل تبیین

خلاصه مدل رگرسیونی					ضرایب تأثیر مدل تبیین کننده							
دروس	R	R2	A.R2	F	Sig	متغیر	B	Beta	T	Sig	Correlations		
											Zero-order	Partial	Part
ریاضی	۰/۶۶	۰/۴۳۶	۰/۴۳۰	۷۰/۳۷۵	۰/۰۰۰	دانش از نهاد آموزشی	۰/۴۲	۰/۲۷۸	۰/۰۲۵	۰/۰۰۰	۰/۵۷۶	۰/۲۵۵	۰/۱۹۸
						رفتار مطالعاتی	۰/۲۷	۰/۲۲۳	۴/۷۷	۰/۰۰۰	۰/۴۸۷	۰/۲۴۳	۰/۱۸۸
						منش فرهنگی	۰/۳۳	۰/۲۲۰	۴/۱۹	۰/۰۰۰	۰/۵۳۵	۰/۲۱۵	۰/۱۶۵
						تحصیلات مادر	۰/۱۰	۰/۱۰۵	۲/۰۷	۰/۰۰۰	۰/۴۷۶	۰/۱۰۸	۰/۰۸۱
فارسی	۰/۶۲	۰/۳۸۹	۰/۳۸۰	۴۶/۱۶۸	۰/۰۰۰	دانش از نهاد آموزشی	۰/۳۸	۰/۳۲۳	۵/۶۰	۰/۰۰۰	۰/۵۵۷	۰/۲۸۲	۰/۲۳۰
						منش فرهنگی	۰/۲۹	۰/۲۴۰	۴/۲۱	۰/۰۰۰	۰/۵۲۸	۰/۲۱۶	۰/۱۷۳
						دارایی‌های فرهنگی	۰/۱۷	۰/۱۵۱	۲/۵۹	۰/۰۱۰	۰/۴۶۱	۰/۱۳۵	۰/۱۰۶
						سرمایه‌ی اقتصادی	-۰/۲۰	-۰/۱۳۲	-۲/۷۶	۰/۰۰۶	۰/۱۷۶	-۰/۱۴۳	-۰/۱۱۳
						رفتار مطالعاتی	۰/۰۹	۰/۰۹۸	۲/۰۴	۰/۰۴۲	۰/۳۶۴	۰/۱۰۶	۰/۰۸۴
دینی	۰/۶۰	۰/۳۷۱	۰/۳۶۴	۵۳/۶۳۴	۰/۰۰۰	دانش از نهاد آموزشی	۰/۳۲	۰/۲۷۴	۴/۷۲	۰/۰۰۰	۰/۵۴۳	۰/۲۴۰	۰/۱۹۶
						منش فرهنگی	۰/۲۳	۰/۲۰۰	۳/۴۷	۰/۰۰۱	۰/۵۱۰	۰/۱۷۹	۰/۱۴۵
						دارایی های فرهنگی	۰/۱۶	۰/۱۴۶	۲/۶۰	۰/۰۱۰	۰/۴۸۱	۰/۱۳۵	۰/۱۰۸
						رفتار مطالعاتی	۰/۱۱	۰/۱۲۵	۲/۵۸	۰/۰۱۰	۰/۳۹۵	۰/۱۳۴	۰/۱۰۸
انگلیسی	۰/۵۸	۰/۳۳۶	۰/۳۳۰	۶۱/۵۰۰	۰/۰۰۰	دانش از نهاد آموزشی	۰/۴۵۴	۰/۳۳۱	۵/۶۵	۰/۰۰۰	۰/۵۳۵	۰/۲۸۴	۰/۲۴۱
						مصرف وفعالیت فرهنگی	۰/۱۷	۰/۱۹۵	۳/۶۱	۰/۰۰۰	۰/۴۶۲	۰/۱۸۶	۰/۱۵۴
						منش فرهنگی	۰/۲۰	۰/۱۴۸	۲/۵۸	۰/۰۱۰	۰/۴۶۲	۰/۱۳۴	۰/۱۱۰
انضباط	۰/۳۳	۰/۱۰۸	۰/۰۹۹	۱۱/۰۷۵	۰/۰۰۰	منش فرهنگی	۰/۰۴	۰/۱۷۸	۳/۰۶	۰/۰۰۲	۰/۲۶۰	۰/۱۵۹	۰/۱۵۲
						رفتار مطالعاتی	۰/۰۲	۰/۱۳۹	۲/۵۴	۰/۰۱۱	۰/۲۱۵	۰/۱۳۲	۰/۱۲۶
						تعداد فرزندان	-۰/۰۶	-۰/۱۵۳	-۲/۶۶	۰/۰۰۸	-۰/۲۱۴	-۰/۱۳۸	-۰/۱۳۲
						تکلم به زبان فارسی	-۰/۱۹	-۰/۱۳۷	-۰/۵۱	۰/۰۱۲	۰/۰۰۳	-۰/۱۳۱	-۰/۱۲۵

در ارزیابی سهم متغیّرهای موجود در مدل تبیین این دروس، ضرایب رگرسیونی که در جدول شماره‌ی (۱۰) آمده، نشان دهنده‌ی این است که متغیّر دانش والدین از نهاد آموزشی قوی‌ترین پیش‌بینی کننده‌ی نمرات دروس ریاضی، فارسی، دینی و زبان انگلیسی است. بعد از این متغیّر، شاخص‌های رفتار مطالعاتی و منش فرهنگی خانواده نیز در مدل تبیین کلیه‌ی دروس به عنوان شاخص‌های قوی سرمایه‌ی فرهنگی که قادر به پیش‌بینی تغییرات معناداری از

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

نمرات دانش‌آموزان هستند، قرار دارند.

نگاهی به مدل‌های رگرسیونی که برای پیش‌بینی نمرات دروس مختلف، از شاخص‌های مختلف سرمایه‌ی فرهنگی و متغیّرهای دیگر ایجاد شده‌اند، بیان کننده‌ی این موضوع است که سرمایه‌ی فرهنگی خانواده یک متغیّر و عامل مهم در پیش بینی موفقیت تحصیلی فرزندان به شمار می‌رود. در این مدل‌ها بیش‌ترین قدرت پیش‌بینی شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی درباره‌ی درس ریاضی است که حدود ٤٣ درصد تغییرات آن مورد پیش بینی قرار گرفته است. کمترین قدرت این شاخص‌ها هم در پیش‌بینی نمرات انضباط دانش‌آموزان است، که تنها ۱۰ درصد تغییرات را شامل می‌شود.

بنابراین فرضیه‌ی تأثیر بیش‌تر سرمایه‌ی فرهنگی در نمرات دروسی که در آن‌ها ارزیابی‌ها ذهنی است و معیارهای دقیق و استانداردی برای سنجش آن‌ها وجود ندارد، چندان مورد تأیید این پژوهش قرار نمی‌گیرد. نتایج این پژوهش نشان دهنده‌ی آن است که بیش‌ترین قدرت پیش‌بینی سرمایه‌ی فرهنگی در نمرات درس ریاضی است، که معیارهای استانداردی برای ارزیابی دارد و کمترین قدرت پیش‌بینی آن در نمره‌ی انضباط است که معیار ارزشیابی در آن کاملاً ذهنی است و هیچ ارزشیابی دقیق و استانداردی از آن به عمل نمی‌آید. نگاهی به متغیّرهای موجود در مدل‌های تبیین نشان‌دهنده‌ی آن است که تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده در نمرات دانش‌آموزان بیش‌تر از آن‌که ناشی از تأثیر تصویر ذهنی کارگزاران آموزشی باشد، از طریق تأثیر خانواده در درونی ساختن و تقویت رفتارها، منش‌ها، شیوه‌های تفکر و اولویت‌های رفتاری خاص است.

بحث و نتیجه گیری

تحقیقات تجربی حوزه‌ی جامعه‌شناسی آموزش و پرورش که از مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی بوردیو برای توضیح چگونگی تأثیر پیشینه‌ی اجتماعی- اقتصادی و خانوادگی، دانش فرهنگی، خصایص و رفتارهای اشخاص و خانواده‌ها در ایجاد نابرابری‌های اجتماعی خصوصاً در زمینه‌ی تحصیل افراد استفاده کرده‌اند، مکانیسم‌های متعددی را برای تأثیرگذاری سرمایه‌ی فرهنگی والدین بر موفقیت تحصیلی فرزندان آنان ذکر کرده‌اند.

یافته‌های برخی از پژوهش‌های تجربی ازجمله پژوهش تجربی پاول دیمجیو، ولچ در آمریکا و سویونگ بیون در کره جنوبی و برخی دیگر، نشان دهنده‌ی آن است که کیفیت

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

ارزیابی نظام آموزشی یکی از مکانیسم‌های اصلی تأثیرگذاری سرمایه‌ی فرهنگی و پیشینه‌ی خانوادگی در نابرابری‌های تحصیلی است، به عنوان مثال دروسی مثل ریاضی که در آن ارزیابی‌ها عینی است یعنی معیارهای کاملاً دقیق و مشخصی برای سنجش یادگیری‌های دانش-آموزان وجود دارد، نسبت به دروسی که کارگزاران آموزشی از جمله معلمان در ارزیابی یادگیری‌های دانش آموزان معیارهای عینی و تعریف‌شده‌ای را اعمال نمی‌کنند، کمتر تحت‌تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی والدین قرار می‌گیرد و موفقیت در این دروس (دارای ارزیابی عینی) را ناشی از عواملی مثل استعداد و متغیّرهای دیگر می‌دانند.

مقایسه‌ی نتایج حاصل از آزمون علّی رگرسیون در تبیین تغییرات موفقیت تحصیلی با استفاده از شاخص‌های گوناگون سرمایه‌ی فرهنگی نشان‌دهنده‌ی آن است که نتایج حمایت زیادی از مکانیسم کیفیت ارزشیابی دروس نمی‌کند؛ چرا که یافته‌ها گویای این است که کمترین تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی در نمرات انضباط است که معیار تعریف شده و یکسانی برای ارزیابی آن در نظام آموزشی کشور ما وجود ندارد و در محیط‌های آموزشی مختلف تحت‌تأثیر ذهنیت کارگزاران نظام آموزشی قرار دارد. این نتایج گویای این است که با وجود معنادار بودن تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده بر نمره انضباط، فقط ۱۰درصد تغییرات آن پیش‌بینی شده است. در مقابل، درس ریاضی که در تحقیقات تجربی به عنوان موضوع آموزشی که ارزیابی-های آن استاندارد و عینی است، بیش‌ترین تأثیر را از شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی(ضریب تعیین۰/٤۳٦) پذیرفته است، و در مراحل بعد به ترتیب دروس زبان فارسی، تعلیمات دینی و زبان انگلیسی قرار دارد که نسبت به درس ریاضی امکان دخالت تصویر ذهنی کارگزار آموزشی در آن‌ها بیش‌تر است.

به این ترتیب به نظر می‌رسد طرح نظریه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی و مقایسه‌ی فرهنگ با سرمایه‌ی اقتصادی در ایجاد نابرابری در بهره‌مندی از امتیازات اجتماعی مستلزم توانایی فرهنگ در اعطای ویژگی‌های منحصر به فرد در شیوه‌های تفکر و کنش باشد. چرا که شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی که مدل تبیین این تغییرات را ایجاد کرده است، به سبک خاص تفکر و کنش اشاره دارد که موفقیت تحصیلی نتیجه‌ی این شیوه تفکر و کنش است. بنابراین می‌توان گفت تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی خانواده در نمرات دانش‌آموزان بیش‌تر از آن‌که ناشی از تأثیر تصویر ذهنی کارگزاران آموزشی باشد، از طریق تأثیر خانواده در درونی ساختن و تقویت

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

رفتارها، منش، شیوه‌های تفکر و اولویت‌های رفتاری خاص است که در یک فرهنگ ارزشمند شمرده می‌شود.

یادداشت‌ها

۱- به کمک نرم افزار لیزرل، تحلیل عاملی تأییدی نیز انجام گرفت. نتایج بدست آمده همه‌ی شاخص‌های در نظر گرفته شده برای ابعاد عینی و ذهنی سرمایه فرهنگی (با سطح سنجش فاصله‌ای) را تأیید نمود. البته، از مجموع ٤١ گویه در نظر گرفته شده، سه گویه نامناسب و ٦ گویه نیز دارای بار عاملی پایینی بودند (یعنی ۳۲ گویه از بار عاملی بالا و مطلوبی برخوردار بودند).

منابع

جانعلیزاده چوب بستی، حیدر و همکاران (۱۳۹۰) «سرمایه‌ی فرهنگی و موفقیت تحصیلی: ارزیابی تجربی مدل های نظری»، **پژوهش‌نامه‌ی مبانی تعلیم و تربیت**، سال۱، شماره‌ی ۲، ص ۸۳- ۱۰٤.

جانعلیزاده چوب بستی و همکاران(۱۳۸۹)«در جستجوی سنجش سرمایه‌ی فرهنگی»، **فصلنامه‌ی انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات**، سال ششم، شماره‌ی ۲۰، ص ۲٤۱-۲٦۱.

Aschaffenburg, K. & Maas, I. (1997)«Cultural and educational careers: The dynamics of social reproduction» **American Sociological Review**, 62: 573–587.

Blasko, Z., (2003) **«**Reproduction or cultural mobility**» Review of Sociology**, 9:5-26.

Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1977)**«Reproduction in education, society and culture»**, Beverly Hills, CA: Sage.

Bourdieu, P., (1986) **«The forms of capital»,** In J. G. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education(pp.241-258), New York: Greenwood,

Byun, S.Y., (2007) **«Cultural capital and school success: The case of South Korea»,** The University Of Minnesota.

De Graaf, N. D, De Graaf, P. M., & Kraaykamp, G. (2000) «Parental cultural capital and the educational attainment in the Netherlands: A refinement of the cultural capital perspective», **Sociology of Education**, 73: 92–111.

DiMaggio, P., (1982)«Cultural capital and social success: The impact of status culture participation on the grades of high school students», **American Sociological Review**, 47, 189–201.

Dumais, S. A., (2002)«Cultural capital, gender, and school success: The role of habitus», **Sociology of Education**, 75(1): 44-68.

Farkas, G., Grobe, R. P., Sheehan, D., & Shuan, Y. (1990)«Cultural resources and school success: gender, ethnicity, and poverty groups within an urban school district», **American Sociological Review**, 55 (1): 127–142.

Ganzeboom, H. B. G., De Graaf, P. M. & Róbert, P. (1990)«Cultural reproduction theory on

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]

socialist ground: Intergenerational transmission of inequalities in Hungary In Kalleberg**», A. L. (ed): Research in social stratification and mobility,** 9: 79–103.

Jaeger, M. M., Holm, A. (2007) «Does parents' economic, cultural, and social capital explain the social class effect on educational attainment in the Scandinavian mobility regime?**»** ,Social Science Research, 36: 719–744.

Kalmijn, M & Kraaykamp,G,(1996) «Race, cultural capital and schooling», **Sociology of Education,** 69: 22–34.

Lamont, M., & Lareau, A., (1988) «Cultural capital: allusions, gaps and glissandos in recent theoretical developments», **Sociological Theory**, 6 (2):153–168.

Lareau, A., & Weininger, E. B., (2003) «Cultural capital in education research: A critical assessment», **Theory and Society**, 32: 567–606.

Robbie, M. A., (2005) «**The uses of cultural studies»,** Sage Publication»

Sullivan, A., (2001) «Cultural capital and educational attainment», **Sociology**, 35: 893- 912.

Tramont, L., & Willms, J. D., (2009)«Cultural capital and its effects on education outcomes», **Economics of Education Review** ,doi:10.1016/j.econedurev.2009.06.003, (www.elsevier .com /locate/econedurev).

Welch, R. E Anderson & L. J Harris(1982) «**The Effects Of Schooling On Mathematics Achievement**» American Educationa.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-18]